

concilium et ipso convenit, eadem locutus ac Vegas, de patrum Tridentinorum instituto sublit: *Vedet inconsideratè eas loqui, qui plus fidei editioni Latina quam Hebreos voluminous deferendum patent... quare qui Grecos Latinosque codices de Hebreis supplendos, emundandos esse contendunt, non quidem ab Ecclesiæ ad exteros, ut quidam putant, sed ad ipsam Jesu Christi Ecclesiæ provocant, et ab eadem illâ ipsâ præsidia comparant. Deinde non solam Vulgatam Scripturam authenticam esse hoc firmissimum argumentum demonstrat: Ecclesia Christi non exiguis occidentis finibus, quibus Latina editio familiaris est, continetur; sed per omnes gentes universitatis oras, omnes gentes et nationes que Christo Jesu nomine dederunt, continet: neque ad illam magis Itali, Galli, Germani, et Hispani, quam Scythæ, Indi, Græci, Brachmanesque pertinent, dum-*

môdum Christum verâ fide prosequantur; et tamen latīnam linguam ciam non intelligant, in Vulgata editione prorsus surdi sunt: unde sancit fūt ut si sacram Scripturam veram et incorruptam in soli cœlo Yugata editione pertenus, maximam atque amplissimam partem illius splendorē spoliemus. Denique Julius Rogerius secretarius apostolicus, lib. de Scriptur. Canon., cap. 44, scribit: Cujus piaz aures ferre poterunt Hebreacum editionem à Spiritu sancto issens verbi dictatum, a prophetis conscriptum, ab Esdrâ restitutum, à Christo recitatam et explanatam... à quâ omnes editiones velut à parente et fonte suo fluuerunt, corrections derivantur, et discrepancia librariorum culpâ exoriens sepius sublato sunt, nunc explosam, et damnatam esse? Atque hec de primâ pœnitençia sacra Scriptura parte haec tenet.

PARS SECUNDA.

DE SACRORUM BIBLIORUM DIVINITATE ET CANONICITATE SIGILLATIM.

Absolutis generalioribus capitibus, ad alteram partem devenimus, in qua de singulariis librorum divinitate, atque auctoritate disputatur. Et quidem fundamens, quibus tota sacrarum Litterarum dignitas continetur, speramus fore ut quamlibet latum, immensumque campum percurvere debeamus, nulla tamen singularis questio sit, quae postuleat tractari prolixius, ut in superioribus fecimus. Ne autem profando tempus traudeam disciplinae præcipiat, illicet antiquiores veteris Instrumenti scripturas afferaamus in medium.

DE VETERIS TESTAMENTI LIBRIS.

ARTICULUS PRIMUS.

De Pentatecho, sive quinque libris Mosis.

Quinque Mosis libros, *Genesim, Exodum, Leviticum, Numeros et Deuteronomium* græco vocabulo *Tetraevangelion* appellant nostri, id est, *quinq[ue] voluntatis*; *Hebrei* verò *Legem*. Libros istos non modo ab ultima antiquitate et Deo astante esse scriptos, sed et Mosen conscripsisse in superiori hujus nostri operis parte me adeo probâsse confido, ut nulla preterea videatur necessaria esse demonstratio. Verum quia Hobbesius in opere inscripto *Liesiatum*, part. 5, cap. 55; Peverius, in Systemate predramiticis, lib. 4, cap. 1; Benedictus Spinosus, in Tractatu theologicopolitico Mosen Pentateuchum auctorem esse negat, atque alter dict. Mosis libros censet, quod Mosis historiam exhibeat; alter, quod veteris Mosâica historia fragmenta sint et lacunæ, cum illa omnino perierit; tertius, quod ex antiquis monumentis in compendium redactis Esdras Mosâicum opus consercerit: ob eam rem iterum in hoc argumento versandum est, ut cum latissimè absolvatur, quanquam sat omnibus scisse videi possumus, eosque in superioribus refutemus. Movet preterea nos ad hoc argumentum sumendum rorsus in manus Richardus Simonius intertemporius criticus, qui in primis capitibus lib. 1 Historie critice veteris Testa-

Mosis est, cur non magis prima descriptio?

Etciam fateri primis quatuor voluminibus scriptam historiam quidem existisse, quando Deuteronomium tam est: pugnaciter autem defendere à notariis publicis descriptam, unde postea tumultuario opere exterius Pentateuchus sit, quod est Simoni iudicium, somnianis potius est quām ērē gesta judicantis. Etsi cuim asserintur, constituta Hebreorum republika, delegatos fuisse notarios describendis quoque tempore accidissent; attamen in primâ institutione reipublice non constat communis illi esse publici scriptoris officium; inō etiam verius est, re totâ ad legislatorum Mosen delata, fuisse neminem prætereo munere publice functionem: verius, inquam, multò est, si ex sacraurum Litterarum quidem silentio quæstio definitur, ut procul dubio oportet, usq[ue]dum certas causas Simoni protulerit, quare ejusmodi scribarum veluti collegium approbadum sit. Sed quid tamnū dico silere sacras Litteras de notariis et scribis, qui, vivente Mose, historias posteritati commendarent? Notant inī datum Mosi preceptum à Deo scribendis historie de Amalekitarum excidio. Exodi, cap. 17, v. 14: *Dixit autem Dominus ad Mosen: Scribe hoc ob monumentum in libro, et trade auribus Josue: delebo enim mezoriam Amalech sub colo.* Accedit Exodi, cap. 24, v. 4: *Scriptis autem Moses universis sermones Domini;* et v. 7: *Assumensque volumen fæderis legi audiens populo, Rursus Numerorum, c. 35, v. 1 et 2: Haec mansiones filiorum Israel, qui egressi sunt de Ægypto per turmas suas in manu Mosis et Aaron, quas descripsit Moses iuxta castrorum loca, quæ Domini jussione mutabantur: hebrei ad litteram: Et scripsit Moses egressiones eorum (per) ad profectiones eorum iuxta eum. Itaque si Moses bellum contra Amalekitas descripsit, si universi Domini sermones volumen complexus est antequam Deuteronomium ederet, si perfectiones filiorum Israel in scripta retulit, quid operis scribili relinquatur, aut quid fugientes homines publicis monumetais posteritati tradendis destinatos!*

Ex hoc verò et sponte fluit ineptissimos esse Perarium, Hobbesium, Spinosam, et quibus istorum opinio placet. Quid enim temporis temporis opus fui illis de rebus, quas Moses litteris mandavat, novos libros componi, aut ex antiquis monumentis ipsa extrahi, quae Moses ipse reliquerat? Reliquerat autem certè totam legem, primam quasi dixer, et secundam toto Pentateuchon comprehensam, et Josue in vices suus successuro reliquerat. Etsi inquit Dominus, Josue cap. 1, v. 7 et 8: *Confortate igitur, et esto robustus valde, ut custodies, et facias omnem legem quam præcepit tibi Moses servus meus: ne declineas ab ead et deuteram vel ad sinistram, ut intelligas cuncta quæ agis. Non recedat volumen legis hujus ab ore tuo, sed meditabor in eo diebus noctibus, ut custodes et facias omnia quæ scripta sunt in eo.* Aque verò volumine illo non modò secunda lex, sed et prima, et totus Pentateuchus continuatur. Nam Josue omnibus ipse præceptis obsequi, in omnium observatione con-

tinere populum debuit: at multa præcepta sunt in priore lege, que in posteriore non existant: habuit ergo in volumine descriptam quoque priorem legem non ab alio datam sibi, neque descriptam, quam à Mose secundum Domini mandatum. Quod si ita est, demonstrant primù iniqui homines intercidisse liberos illos omnino neglectos, tum dabitur conquistis aliunde monumentis recentis quoddam opus esse conjectum. Verum cùm incredibile prorsus sit normam, præceptum, et regulam totius vite, cujusmodi erant libri Mosis; sine quibus Judaeorum Republica administrari non poterat, negligenti atque incuriosum qui præferant, interisser; credi pariter non potest vetus Mosaicum novo opere esse suppletum.

Externos hujus rei testes non licet querere, simpliciter brevitas causa præterire cogimur vel plurimos scriptos in libris Judicium, Regum, Paralipomenon, Ecclesiastici, Prophetarum, Machabœorum locos, in quibus explicatè notatur, in Mose, in libro Mosis testimonia reperiunt, que in Genesi, Exodo, Levitico, Numeris, Deuteronomio legimus: quod evidenti argumento est omnium quinque librorum à sacris scriptoribus dictum esse editorum Mosen. Samaritanorum tamen iudicium visum est alterri oportere, quod tantū valet, quanti quodlibet gravissimum. Samaritani enim Mosaicos ipsos libros, quos habemus, suscipiant, ac summâ animi religione usque servant ob summam adversi divinum scriptorium reverentiam. Verum si ex veteribus laciniis consutum esset volumen, si Esdræ opera compactus liber seris temporis, quomodo tantum auctoritatem apud ipsos habens set Pentateuchus? Odiosissimi profecto sunt Judei Samaritani, nihil fuit Esdræ cum Samaritanis communi; igitur longè ante regum Iudiciorum tempora, qualis apud nos est, Pentateuchon exstabat, quem Mosis esse vel iū negare non poterunt, quorum medium interceder non esse Mosis.

Si verò ad novum Testamentum animum convertamus, illustris multò apparet Christum, et Apostolos totum Pentateuchon in genere legem vocasse, legemque totam à Mose scriptam dixisse. Christus enim Jesus, Luce cap. 24, v. 27, omnes se scripturas discipulis euntibus in Emmaus interpretatus est, *in cipiente a Moysi et omnibus prophetais,* dixitque ad eos, vers. 44: *Quoniam necesse est impleri omnia quæ scripta sunt in lege Moysi, et prophetais, et psalmis de me, ubi totum vetus Testamentum in legem Mosis, in psalmos, in prophetas tribuit. Moses ergo, a quo Scripturas explanare aggressus est Jesus, scriptor est Hebreorum veterioris; ergo lex, ut à propheta et psalmis distinguatur, totum Pentateuchon complectitur, quibus atque Christi legebatur, et etiamnum legitur; ergo lex, sive Pentateuchus perinde Mosis opus est, ac prophetarum libri prophetarum sunt opera. Rursus apud Joannem, cap. 1, v. 43, Philippus ait Nathanaeli: *Quem scriptis Moses in tege, et propheta, invenimus Iesum filium Joseph à Nazareth.* Quid autem est ea lex, sive legis liber, in quo Moses scripterat, nisi liber quem vulgo Iudei legem Mosis appellabant?*

Item Jacobus, Actor, cap. 15, v. 21: *Moyses enim à emporibus antiquis habet in singulis civitatis, quae eum predicent in Synagogis, ubi per omne sabbatum legitur.* Et Christus iterum, Joannis cap. 5, v. 39: *Scrutinari Scripturas...; et vers. 46: Si enim credetis Mose, crederefas istam et mihi: de me enim illi scripsit.* Aterò singulis sabbatis, anno vertebo, totus Pentateuchus in Synagogis legebatur. Scriptura pariter, quas Mosi auctori acceptas referebant Iudei, erant quinque ipsa volumina, quae nunc Mosaicorum nomine appellamus.

Cum his argumentis, ubi opus esset, et illa conjungantur que superioris articuli 2, parte primâ, produxiimus, si cui rem amplificare magis placaret. Nos hic insistimus, nihil contra Pentateuchi auctoritatem et scriptorem concludi posse argumentum, que ex mera conjectura pendent, quemadmodum sum corum qui nobis obstant. Nam quisquis recipiassim antequisimam sententiam tot presidisi mutavit nititur convellere, non conjecturis, sed certissimis rationibus pugnare debet: quod nisi fecerit, summâ audacia est. Cum igitur Pentateuchi libros Mosi auctori abulant inepissimum et levissimum causis adducti, quibus nemo bonus unquam assentitur, non possunt, quin summa temeritatis reprehensionem incurant. Etenim licet vera essent omnia que proferunt, nosque ad ea respondere non valeremus, consequeretur tantummodo libris Mosis eam verborum, et nominum mutationem accidisse, que ferè omnibus priscorum auctorum libris accidit; urbium, exempli gratia, et locorum nominibus veterioribus alia sufficta esse postmodum induta et recentiora; breviores quadam explicaciones additas ad auctoris orationem illustrandam; facta etiam nonnulla, que derant, absolvendo omnino historie adjuncta. Hec, inquam, ad summum consequenter, si vera essent que opponunt, non autem alium à Mose auctorem quinque legis volumina descripsisse.

Sed quia generali hæc responsione argumentorum, ut ipsi aiunt, dictum declinare videatur; idèo dûm nobis ipsi satisfacimus, et ipsos insciit loqui breviter evincamus. Inquit ex operis ipsius, quod Mosaicum vulgo vocant, consideratione plura colligi, que persuadunt, etiam si nomen Mosis inscriptum habeat, etiam esse multò recentioris. Primum est, scribi à Mose non potuisse, que ipsius mortem consecuta sunt: multa autem huius generis Pentateuchi sep̄ occurrere legenti. In capite ultimo Deuteronomii mors et sepulture Mosis describitur, atque commendatur ut prophetarum maximus, cujus simili nemo ultra in Israel surrexit. Moses scribere ista potuit? Genes. cap. 12, v. 6, è adnotacione insita historie Abrahaci progressus usque ad locum Sychem, *Chanaan autem tunc erat in terra*, monemur, cùm liber Genesios scriberetur, Chanaaneos non amplius Palestinae incöliisse, à qua tamen longè post Mosen sunt depulsi. Genesios, cap. 56, v. 31, legitur: *Reges autem, qui regnaverint in terra Edom, inter quae habent regem, filii Israel fuerunt hi; deinde octo numerantur*

reges, altero in alterius mortui vices succedente, atque his adnumerantur et duces multi ex familia Esäi: ex quo loco tria urgent: primum, Scriptorem Genesios vixisse stante iam Israëlitaram regno; secundum, ab Edom, sive Esäi ad Scriptoris usque tempora ecclie regum, et plures ducum generationes intercessisse quando à Jacob fratre Esäi ad Mosen quatuor tantum modo interfluerunt; tertium, constare duces Idumei, qui regibus successerunt, Mosi attate esse posteriores.

Item Exodi cap. 16, v. 35, narrat auctor, filios Israël 40 annis in deserto manna comedisse, usquidem tangerent fines terra Chanaan: Mosis autem quadragesimum illum annum non attigit, neque ad terram Chanaan pervenit: Deuteronomium his verbis incipit: *Hac sunt verba que locutus est Moses ad omnem Israël trans Jordani.* Scriptus est ergo iste liber in Palestina, à cuius regione desertum, ubi erant Israëli et Mosis, sitem est trans Jordani. Iudeum, cap. 2, v. 12, referunt filios Esäi expulsi Herodes et gladio delleti, habitasse in Seir, sicut fecit Israël in terra possessionis sue, quam dedit illi Dominus. Habitatores autem terra Chanaan interficiunt Israël gladio, eorumque terra possessit post obitum Mosis. Iterum, cap. 5, v. 2, dicitur, Ogi regis Basan de stirpe gigantum monstrum lectum ferreum, qui est in Rhabbath filiorum Ammon non curvitos habentem longitudinis, et quatuor latitudinis. Quoniam Moses gigantis molem ex ferro lecto dimisso fuerit coram populo, quasi postulat gigantem non vidisset? Aut quoniam dixerit in Rhabbath filiorum Ammon assevari lectum, eum, vivente Mose, basnitide non fuerit dimotus, neque in Rhabbath reperiri aut videri potuerit, nisi regnante Davide, qui et Ammonitas viet, et Rhabbath occupavit? In isto ipso etiam capite, v. 14, Jair filius Manasse, capitá possessumque omni regione, Argob vocavit ex nomine suo *Villa Jair usque in presentem diem;* si prope finem vite Mosis novum illud nomen terrae Basan datum est, et Moses ipse recentem nomini mutationem, novamque loci appellationem notat, quid facit ad objectio usque in presentem diem? Multa ergo dicendi formula in toto Pentateuco reperiuntur, que declarant scriptorem diu post Mosis tempora historiam rerum Hebræorum legumque consarcinasse.

Breviore responsione expeditiunt singula. Narrationem mortis, et sepulture Mosis Mosen ipsum spiritu propheticō texuisse, sibique ipsum meritias laudes dedisse, Deo intu movente, Philo, Josephus, et Hebreorum plerique respondent: quod satis unique esse potest confutando Spinozam. Interpretes però plerumque dicunt ultimum illud caput, in quo ista de morte Mosis referuntur, vel à Josuā, vel ab Esdrā, vel à Synagoge. Magne viris appositum, ne quid ad librorum Pentateuchi absolutecum desideraretur. Atque haec quidem solidior responsio est: si enim Esdras Libros sacros recensuit, si Josuā filios Israel vice Mosis in terram Chanaan deduxit, verisimilimum est alterum voluisse finem vite Mosis legislatoris ad calcem totius legis commemorare.

Verba capituli 12 Geneseos, quibus notatur, cum transiret Abraham usque ad locum Sichem et convalem illustrem, habitasse tum Chanaaneos in terra, non significant olim quidem ibi fuisse Chanaaneos; quo verò tempore id scriberetur, non amplius ibi sedem habuisse: sed jam tum, quando per ea loca transibat Abraham, Chanaaneos habitasse. Vox enim hebraica ista, quam noster interpres vertit *tunc*, iudicio etiam Aben Esdra (quoniamque ipse de scriptore librorum legis dubitate videatur) optimè valet ac *hunc*, vel *in hoc* jam tum, jam iis temporibus. Non fuit autem omnino supervacuum eam particulari apponi, ex quā Israëlite voterem loci illius habitatores abactum iri intellegant: cognitum verò fuisse Abraham ex divina relatione, gente, cum quā versabatur, à posteris suis delendam.

Successio regum Edom qui tenebant imperium, priusquam filii Israel regem haberent, nos non movet. Primo enim, etis regis nomine intelligas Saülem et reges Iuda, Moses divino lumine complectus præcepit futurum, ut in posterum Israëlitæ processu sibi regem vellet, quod et perspicuit capite 17, Deuteronomium declarat præscribens, quem eligi oportuisset; et capite 28, populum unum cum rego in captivitatē eorum terram possedit post obitum Mosis. Iterum, cap. 5, v. 2, dicitur, Ogi regis Basan de stirpe gigantum monstrum lectum, qui est in Rhabbath filiorum Ammon non curvitos habentem longitudinis, et quatuor latitudinis. Quoniam Moses gigantis molem ex ferro lecto dimisso fuerit coram populo, quasi postulat gigantem non vidisset? Aut quoniam dixerit in Rhabbath filiorum Ammon assevari lectum, eum, vivente Mose, basnitide non fuerit dimotus, neque in Rhabbath reperiri aut videri potuerit, nisi regnante Davide, qui et Ammonitas viet, et Rhabbath occupavit? In isto ipso etiam capite, v. 14, Jair filius Manasse, capitā possessumque omni regione, Argob vocavit ex nomine suo *Villa Jair usque in presentem diem;* si prope finem vite Mosis novum illud nomen terrae Basan datum est, et Moses ipse recentem nomini mutationem, novamque loci appellationem notat, quid facit ad objectio usque in presentem diem? Multa ergo dicendi formula in toto Pentateuco reperiuntur, que declarant scriptorem diu post Mosis tempora historiam rerum Hebræorum legumque consarcinasse.

Man verò comedisse filios Israel in deserto anni 40 post Mosen non scripsit? Ut enim habetur in 14 capitulo libro Numerorum, loquente Domino ad se, et fratrem suum Aaronem intellexerat 40 annos oberratum desertum Israëlem: hoc autem cognito, quidni et cognoverit quo cibo foret, ut vesceretur totos 40 annos usque dum terram Chanaan possideret? Numquid et propheticam facultatem eriperent volunt Mosi, ne Pentateuchi scriptor haberet possit? Sed scriptum jam sit in Exodus totos 40 annos effluxisse, dicam non invitum esse Esdra, vel alterius prophetæ additamentum.

Initio Deuteronomii, ubi Latinè legimus *trans Jordanem*, Hebreice habetur *ad transiit Jordanem*, *ad oram Jordanem*, in *Jordanis littore*, proprie litteris, antequam populus Jordaniem trahiceret. Illud vocabulum septinginta verterunt *nigra* habita temporis ratione, et regionis quam populus incolebat, cum Scripturas Hebreicas sunt interpretati; quia habita ratione terra Chanaan locus, in quo legem tulerat Moses, ultra ripas Jordani erat. Sed Hebreica vox sonans *ad transiit*, tam *cis*, quam *trans* (Jordaniem) significare Parquinus et Buxtorius rectè observant. Nam et Deuteronom. cap. 5, v. 8, narrat Moses se ac populum occupasse terras duorum regum Amorrhæorum, qui erant trans Jordaniem, nempe Og regis Basan, et Schon regis Ezebon: verum cis Jordaniem ad orientem, nemine diffidente, posite sunt terra duorum regum bello acquisitæ, et cis Jordaniem Moses erat, cum ea loqueatur. Atque omnino debuit Scriptor, quemcumque tandem fingant Hobbesius et Spinoza in eà oratione quam Moses tribuebat, adhibere vocem significantem *cis Jordaniem*; Moses siquidem Jordaniem non trahiceret. Iterum auctor libro Josue, cap. 9, v. 1, reges Palestine alt versatos in montibus et campis, et maritimis trans Jordaniem: necessario autem qui legit citeriorē Jordani ripam animo debet concipere. Liber enim Iosue sub cädem codi parte est scriptus, sub quā reges erant, qui ad pugnam contra Israel congregabantur. Ne autem haec nostra explicatio obscuria sit adhuc, cogitatione comprehendatur Palastinianum, Iudeis à Deo in hereditatem datam, ad occasum Jordani sitam esse, ut Taurinensis urbs ad occidentem partem Eridani jacet; ad orientem verò solitudinem campestrem in terra Moab, in qua iterum legem Israëli dedit Moses, quoniam vicini colles, ad quorum radices Padus fluit, orientem spectant. Quoniam terrena duorum regum Amorrhæorum occupata jam ab Israëlitis, vivente Mose, ad orientalem Jordani plagam erat, ubi Moses ipse populus alloquebatur: campestre autem et montana, et maritima, de quibus loquitur Iosue ad occidentalem plagam ejusdem partis terra, quoniam scriptor habitat; igitur neque Moses, neque Iosue ulteriore Jordani ripam indicare potuit ut in Latina editione reperitur, sed citeriore. Vox igitur *trans Jordaniem* etsi interdum notet partem ultra flumen, tamen etiam interiorē fluvio adjacentem significat, atque in transitu, in latere verendum est.

Alter Deuteronomii locutus cap. 2, nihil eorum habet

qua obiectantur. Non enim, inquit ibi auctor sacer,

ab Israëlitis jam possessam Chanaanitidem, sicut Esäi

montem Seir occisis Horratis, possederat; aut quem

significat, atque in transitu, in latere verendum est.

5

admodum Esai Horrhæos ex monte exterminaverat, ita Israelem Idumæis ejusdem montis possessionem eripuisse; sed regionem ad orientalem Jordani plenum tribui Ruben et Gad, dimidiisque tribui Manasse, distributam ita occupavisse per vim filios Israel, interemptis Amorriæs et Basanitæs, quemadmodum Esai, deletis Horrhæis, monte Seir erat potius.

Tertium quod ex Deuteronomio deponit imbecillum est et invalidum. Quare Moses non debuit, aut non potuit ex lexi mensurâ prohibere Iudeis immunum gigantis proceritatem, quando legem dedit? Vix quidem multi Ogm̄ vel pugnauerunt, vel jaecent et casum; sed et lapsus iam tempus erat ab illius regis excidio, et major Israelitarum pars non interfuerat spectaculo, ut pueri, senes, femine, et qui alii negotiis occupati absfuerant. Cum ergo ad plures qui regum non viderant, orationem haberet Moses, opportunè admodum de lecto ferre meminit. Tum non presentibus modo, sed et futuris Hebreis Moses scriberbat historiam, et legem dabat, quibus immensam molam giganteo argumento voluit esse testatum. Quod verò aīū in Basanitide tam asservari lectum debuisse, non autem apud Ammonites, ridiculum est. Quis certò affluit in Ammonitarum urbe lectum non remansisse, cùm vestitus auctor libri, de re loquens in deserto nota contrarium dicit? Profectò vel Og preclarissimi impelmenti, et domestica similectem pretiosiori apud Ammonitas depositi tuto ab armis Hebreorum, vel ante quām Rhobath veniret in potestatem Ammonitarum, tenebatur ab Og rego Basan, qui ferreum lectum cum reliqua preda ab hostiis facta ibi reliquit.

Quod postremo loco objectum est, quomodo urgeat non video. Sit Esdras, qui dum sacros Codices recensuit, adjecterit verba usque in presentem diem: sit scriptor nescio quis, qui canit notam primi ad marginem apponere coperit, deinde in textum intrusam; propriea illud communis Mosis scriptori non tribuanus: ergone Deuteronomium Moses non scriptis? Quanquam cū Moses factum narraret aliquanto post terram Basanitidem divisionem, potius dubio procul et ipse dicere usque ad eum diem vocatis viis Jair; sicut Matthæus, cap. 27, v. 8, aīū in seculum peccatorum emptum tringitula argenteorum pretio à Iuda projecto vocatum *angulus sanctus usque in presentem diem*, licet paucos ante annos coperit eo nomine appellari. Sane si Moses non potuisse eo uti dicendi genera, nunquam vel Esdras, vel alter recentior editor Pentateuchi ea verba dicenter Mosis indixisset.

Rursus opponunt multas urbes vocari in Pentateuchi nominibus que in uso non fuerunt, nisi post multos annos à Mosis vita. Genesios cap. 10, v. 41, nominatur Ninive, cui Ninus nomen dedit, qui Debore temporibus vixit, scilicet ducenti ferè annis post mortem Ioseph. Genesios cap. 14, v. 11, fertur Abramum persecutum usque Dan reges abducentes Lot filium fratris, omnemque ejus substantiam: huic verò urbi aucta Lais aut Lesem appellata tam demum non ten Dan impositum est, cū sexcenti homines tribus

Danitico capti armis ex suis tribus nomine dici Dol voluntur, ut cap. 18, v. 29, libri Iudicium legitur: Genesios, cap. 22, v. 14, nomen montis, in quo illum sacrificare Iesus erat Abraham appellari videtur *Moria*: ita autem nomen habuit mons, postquam ibi locus templo extruendo est paratus. Similiter Genesios cap. 23, v. 19 et cap. 35, v. 27, urbs *Hebron* dicitur; at dicta Hebron est ab Hebreo filio Caleb, cui Ioseph urbem dono dederat; nam prius erat *Cariath-Arbe*. Et Genesios cap. 40, v. 15, Joseph ait: *Filio de terra Hebreorum sublatus sum; volebat autem significare terram Chanaan, quam Hebreorum terram dicere nequivit nisi recentior scriptor, qui stulte crediderit vel à Josephi temporibus agitamus fuisse Chananaem pro Hebreorum terra. Sed notum est ibi fuisse et externos, et peregrinos, et parvo numero progenientes Josephi, ac tum solum Hebreorum terram dici potuisse, cūm è potissimum sunt Hebrei, expulsi Chananaeis; Pentateuchum ergo, coquimodis est, Moses non edidit.*

Nolo in response multus videri, maximè cùm his atque aliis hujus generis argumentis occurrerimus: mutatis nimis locorum nominibus obsoletis usitatoris Esdras usurpassæ, ut facilius Pentateuchi lector intelligeret de quo loco sermo esset. Ego verò miror esse quemquam, qui sibi persuadet ex incertis omnino argumentis quidquam contra constantem doctrinam posse concidere. Incursum est utrum urbs Ninive nomen accepterit à Nino, qui Debore temporibus visit: plures enim eo nomine dicti sunt: longè autem verisimiliter est Ninum adiectorem Ninive Abramani aqualem esse, sin fuerit antiquior, ut plurimum chronologi putant. Graeci veteres Assum, à quo nominati sunt Assyri, eundem ac Ninum faciunt, et Ninum appellant. Nunc probata sententia est, verba Genesios, de terra illâ egressus est Assur, et adiecit Ninive, hanc habere significationem: *egressus est in Assyriam*, et adiecit Ninive: scilicet Nembrod, qui Babylonē regnabat, ab Euphrate ad Tigrem dilatavit imperium, trajectoque Tigri Assyriam ab Assur filio Sem appellata usurpavit, ibique urbem condidit, quam ex nomine filii sui Nin vocavit *Ninive*: quemadmodum Cain adiecit civitatem, vocataque nomine ejus ex nomine filii eius Enoch, Genes. cap. 4, vers. 17.

Item ignoratur utrum locus Dan, ad quem usque Abraham insecurus est reges, qui fratris filium, ejusque substantiam abstulerant, sit urbis Lais, aut Lesem Damitarum. Appellatur enim Jordani fluvius à duobus quasi fontibus altero Jor, altero Dan, unde originem trahit, inquit Josephus, quem secuti sunt Hieronymus et Philostorgius. Propè hoc Jordani fontes, sive scaturigines invadens Abrahamum in incutio Assyrus magna clade affectit, atque à Dan persecutus est usque Hobâ, que ad havam, id est, ad septentrionem Damasci jacet.

Cepisse verò montem dicti *Moria* propter templi constructionem, vel saltem propter paratum ibi locum adiecendo Dei templo constantius negatur. Ex responsione quam dedit filio interroganti de victimâ, Deus providit sibi victimam holocæsti, fili mi, atque

à visione angelî, et ab ariete quem Deus fecit præstò esse in viceprio, ut sacrum feret, locum illum *Deus sicut appellavit Abraham: unde et Maria dictum esse montem illici intelligit quisquis ad vocabuli originem animadverbit. Maria siquidem visionem significat: proprieas Hieronymus, et Symmachus terram *Maria* terram visionis interpretantur, quid à verbis *TVT Domini videt, Dominus providebit* Morie nomen desumptum perspicue sit.*

Præterea res incerta est, habuerit urbem Hebron nomen à filio Caleb, an verò filio eidem ab expugnata Hebron urbe sit nomen impositum. Enim verò capitibus 10, 14 et 22, Iosephus mentio est regionis Hebron, et regis Hebron ab Israhilis devicti: quam obrem et in Genesi urbem ante Mosis tempora Hebron vocatum non est eur dubitemus, quo antiquis Cariath-Arbe nominaretur. Caleb autem, cui dono est Hebron à Ioseph, illustris urbis antiquæ nomine filium suum appellare potuit.

Denique Joseph patriarca locam, unde sublatum est, non sine causa putavit eumculo cognitum. Nam Chananae pars quam Abraham, Isaac et Jacob posito lare aucti jam magno numero incoluerant, eognita erat vicinis genitibus, ut sedes Hebreorum hominum, hominum scilicet, qui, ux sonat, à regione trans Euphratem sita, eò habitatum advenierant. Saltem eumculos, qui in eundem carcerem cum Iosepho conclusus erat, ignorare non poterat quanam ea esset Hebreorum terra: solent enim qui in angustiis, in custodia sunt, et multum habent otii, narrare invicem sibi res suas totas. Josephus verò Chananaem quam novaret patribus suis à Deo promissam, atque à nepotibus occupandam, jure dicere eumculo de rebus suis instructo potuit de terra Hebreorum se sublatum, tametsi tunc pervulgatum apud Egyptios non esset.

Nondum tamen acuta cavillatoribus factum est satius: quare tertium et postremum urgent. Auter Pentateuchi scripti numero de Mose tanquam de altera persona loquiur, eumque laudibus effert et praconis, qua verisimile non sit Mosen sibi tribuisse; non ergo est Moses librorum Pentateuchi scriptor. Inter cetera quis credit viventem hominem in descriptione suis ipsius genealogie hoc a parente, de seipo, de fratre scribere? *Acepit autem Aazar quem vocabat patrem suum, quia periret et Aaron: Mosen;* et post pauca: *Iste est Aaron et Mosen, qui praecepit Dominus ut educerent filios Israel;* et iherum: *Iste est Moses et Aaron, qui inebentur, cap. 6 Exodi. Nemo ergo prudens putabit Moses de seipo haec in scriptis reliquias: Erat autem Moses vir misericordia super omnes homines qui morabantur in terra, Numer. cap. 12, v. 3. His adjungant aperi deprehendunt ex sola Pentateuchi lectione totum librum compendium esse, et summarium ex pluribus variisque sparsim monumentis collectum, involutum, confusum, indigustum: varius eum stylus est et inconstans, ut esse solet ejus operis quid ex diversis auctoribus consenserintur est: res quedam parvi momenti fus-*

oratione explicantur; graves contra paucis perscrinuntur: res eadem bis et tertium, interdum neque eodem modo narratur: sep̄ quod premitti in sermone debuerat, consequitur: quod consequenter ponit prepositum est: qua sanè argumento sunt Mosen doctum et accuratum historicum non digessisse Pentateuchum qualem habemus. Negari equidem non potest Mosen quosdam libros descripsisse; sed illi met sat superque indicio sunt eosdem non esse, ac de quibus disputatur. Imò verò intelligi potest ex libris quos Moses primum scripsisset, temporum iniuria derelictis hec incomposita quinque volumina esse confusa. Liber foderis, qui Exodi cap. 24, v. 7, liber bellorum Domini, qui Numerorum, cap. 21, v. 14, liber historiarum belli contra Amalactias complectens, qui Exodi cap. 17, v. 14, liber mansionum et statuum filiorum Israel in deserto, qui Numerorum cap. 3, v. 2, commemorantur, hi omnes, alique Mosis erant, unde credendum est recentiore et perturbatam legem historiam ignotum auctorem expressisse.

Superioribus argumentis solidiora ista non sunt. Primum namque non est contra historicorum morem de seipso tanquam de alienâ persona scribendo dicere, dum ea mandant posteritati, quorum ipsi pars magna fuerunt. Caesar in commentariis, Josephos de bello iudeo hanc scribendi rationem temere de se quasi de diversa persona locuti; neque ulli haecdotis inspicione venit opera eorum nominibus inscriptis ob hanc causam esse illi abjudicanda. Quin etiam Matthæus et Joannes scriptores sacri, quasi de aliis personis scribunt, cum ipsimet sint sermonis argumentum. Matthæus, cap. 9, v. 9, habet: *Vidit Jesus hominem sedentem in telone Matthæum nominat; Joannes, cap. 15, v. 25: Erat ergo recumbens unus ex discipulis eius, quem diligebat Jesus; et cap. 21, v. 20: Conversus Petrus vidit illum discipulum quem diligebat Jesus. Quid ergo miremur Mosen in scribendo propriam, dixerit, personam exisse, presertim cum illis verbis *iste est Moses, ista est Aaron* majorem sibi, atque historie sue attentionem à legentibus conciliare vellet?*

Deinde scilicet deinde Mosen in virtutum suarum predicatione nimis sibi arrogare; sed meritis ludibus se celebrare non dedecet. Eumque erat in historie monumentis beneficia in se à Deo collata fateri; eumque se prophetam à Deo missum predicare: neque arroganter facit, aut immodeste, si hominum se misericordiam dicit, qui obtraciones rescribet, et injuriam nihilosecum tacret, et patienter ferret propter animi bonitatem. Dicit enim se mansuetum, ne quis putaret ulisci voluisse detractores suis, aut quidquam male illis esse motilum; sed Deum causâ sua defensionem suscipit. Et Petrus Apostolus in suis epistolis dona Spiritus sancti sibi concessa verbis effert et cruciatus quos pro Christi nomine pertulit: attamen quia Spiritus sancti instigator id fecit, atque ut probarer non se ipsum sibi sumpsius honore amittandi Evangelii, sed à Deo vacuam electumque legationis officio fungi, nemo jaetante veriti illam seī predicationem. Sim-

ceritatem potius et ingenuitatem animi Mois com mendemus, qui ut in opposito loco noluit virtutis sue elogium deesse, sic alibi errata sua agnoscat et fatetur.

Quod de librorum Pentateuchi confusione, vario stilo, ordine propositore, inutilibus rei ejusdem bis et tertium narrationibus opponitur, si verum quidem sit, non tam pro adversariis facit, quam contra. Credamus ne auctorem, qui in compendium historiam rediget semel dicta frusta repetere, nullum in scribendo ordinem tenere, eodem orationis genere non uti contnuo? Nonne è contrario coactor alienorum librorum in epitomen brevitatibus studet diligentius, partium orationis dispositionem curat, aquilam dicendi modum adhibet? Ita planè vitia, que in oratione reprehenduntur, plerisque in primis auctoribus occurrent res sibi notas sine fuso describuntur. Qui primi textrum historias praesentium rerum, sepius eadem iterant; raro vero qui priscis tabulis ac monumentis evolutis annum ad res colligendas appulerunt. Illi enim quā ratione loquuntur, eadem et candide scribunt, nec multum elaborant, neque in multū meditatione versantur; isti autem, proposita materia, omni maiori curam conferunt, ut aptè partes singulas convenienterque disponant. Falluntur tamen, ne dicant mendaciter, qui confusos adeò et perturbatos Pentateuchi libros persuadere volunt. Sexpè Hebreiæ lingue ingenium et natura, sèpè clarior explicatio quo sequitur rei summationem et generatim prescriptio, efficit ut incomposita videatur oratio. Falluntur et qui variarunt atque inconstantem dicendi rationem acutis se cernere dicunt in Mosaicis libris: milia vero ejusdem auctoris indeos, et scribendi modos, et ideam stylus in toto opere potius ostendunt. Si parciunt nonnulli narrantur, que uberior dicta vellentur, id stylo diversitatem non probat, dum cetera congruunt; sed vel rem ipsam ita posposisse, vel contraria debuisse ad institutum scriptoris. Ita hoc argumentum, quod quidam gravius putant, nullo negotio refellitur.

De libris priuatis à Mose scriptis, unde exceptos quinque libros legi judicant, nihil habemus certi. Etsi vero extitissent olim alia volumina, quæ descripsisset Moses, ea nihil de Pentateuchi auctoritate derogarent. Nam solent historicis editos à se singularibus rebus commentarios allegare. Verum nemo unquam persuaderet librum *federis aut bellorum Domini*; vel ullum in libro legis nominatum peculiare esse volumen in Pentateuco non contentum. Si conjectare in re adeò obscurè quidquid licet, primò liber foderis assumptus, lectusque à Mose, audiente populo, est liber leges ipsas quas à Domino in monte accep erat, tan precipua judicata, quām ceremonias insigniores complectens Exodi volumine insertus à fine capituli 19, cui sententie narratio ipsa conciliat fidem. Lecto enim eo libro testatur est illuc populus, se paratum omnia, que locutus est Dominus, facere, et Domino obsequi. Secundo, liber bellorum Domini quibusdam canticum videtur epicionem, in quo victorie celebrantur de Amalekitis hostibus populis Israeliciti à Domino relatæ. Et quidem poesi redolent

verba ex eo libro desumpta: *Sicut fecit in mari Rubro, sic faciet in torrentibus Arnon: scopuli torrentium incidunt, ut requiescerent in Ar, et recumberent in finibus Moabitarum.* Quidam librum fuisse arbitrantur, in quo copta essent Domini bella describi lapsu temporis amissum. Nobis inepta non videtur eorum interpretatione, qui verunt: *Propterea dicitur in narratione bellorum Domini, id est, dicitur, cùm Israelite bella Domini narrabunt.* Verbum enim in futuri temporis significacione positum est, *dicitur, tum vox ΤΟΥ, quām plerisque librum optimè veritus, significat et narrationem;* præterquam quod loci lectione bosphorus, in libro, variatis punctis legere commodè possumus besperè, in narrando, id est, quando narrabunt Israelites bella Domini. Tertio, liber historian belli adversus Amalekites continens, et liber statuum populi Israelitici in deserto sunt partes libri Exodi et Numerorum, quae prius fortasse in prompto Moses descripsaret, ut magis haberet in prompto, deinde in utroque legis volumine conclusi. Quocirca haec non modo non efficiunt, ut Mosi Pentateuchum abjudicemus, verum etiam inducent, ut Mosi credamus esse opus continens quæ scripsit, et quæ à Deo Iesus est scribere. Non enim est populi Israelitici dux contenter, et sine intermissione ulli ceptum opus absolvit, et libros omnes est proscutus; sed diversi temporibus, et per partes modo haec, modo illa adnotasse credimus; in Deuteronomio demum, paulo antequam migraret è vita, propè Jordanem summarium concesse.

Nihil est igitur quod nos à probata, omniumque bonorum suffragis confirmata opinione removeat Mosi auctori Pentateuchi, seu quinque libros legis tribuentum. Libri isti distinctim ab Hebreis ex verbo vocantur, quo quisque incipit: à Græcis autem et Latinis ex argumento, quod in unoquaque libro præcipuè attingitur. Quoniam signalia et loco, et tempore singulos composuerit Moses, ignoramus; post exitum tamen ab Ægypto, et legis promulgationem aggressum Mosen scribere interpres plerique sentiunt contra commentatores quosdam Genesim descriptam putantes, antequam ab Ægypto populus egredieretur. Crediderim auctorem, cum Genesico historia dahat operam, præcepta legi jam animo esse complexum, ad quæ spectat capitulus 2, 7 et 8, ubi de sabbati sanctificatione et animantibus puris atque impuris disseruit. Neque dicat quis vel ante datum legem convexisse populum et sabbata colere, et munda ab imundis animantibus distinguere ex patrum consuetudine: siquidem etiam si populus ea præcepta servaret, verisimilius adhuc est scriptorem diligenter de his tractament spectasse animo legem conditam. Deuteronomium postremum esse operum Mosis certo constat: scriptum ergo est inuenire quadragesimo anno ab exiù Aegypti, vita Mosis anno supremo.

ARTICULUS II.
De libro Josue.
Cum de veterum scripturarum divinitate multis di-

putatum sit, supervacaneum est confirmare librum Josue divinæ esse auctoritatis. Vetus enim Judeorum synagoga, ut ceteri hæc de re argumenta præterea, nos dubitare non sinit de maximâ dignitate, quam inter canonicos libros Josue liber semper obtinuit: quod adèò certum est, ut ii soli divinum esse non fateantur, qui nullum veteris Testamenti volumen divino instinetu afflatus scripture agnoscant: quos cùm abundè confutaverimus, nihil restat, nisi de libri auctore dicere. Quā in causa è certè nos argumenta deficiunt, quibus freti in absolute superrimè articulo Pentateuchum Mosi vindicandam sompsimus: quare de auctore libri Josue alii ali sentiunt. Etenim ex veteribus auctor libri Synopsos, vulgo Athanasius, Jo suam scriptorem non facit. Theodoretus, quest. 14 in Josue, existimat librum istum ex antiquiore commen tario *Liber Justorum appellato*, cujus mentio fit capite 10, multò post Josuam in epitomen redactum. Ex recentioribus Isaac Abarbelanus contra Thalmudistas, Masius, Grotius, Simonius pluribus agunt ut Samuels opus adscribant, vel Esdra, vel alteri post Josuam atten tem historice scriptori, qui tamen res à priscis Hebreorum annalibus expromperint. Thalmudista vero in *Bava Bathra*, id est, *porta posteriore*, cap. 1, S. Isidorus, Tostatus, Driedo, Vatablus, Daniel Huelius, Augustinus, Calmet, alijque Josuam res, se ducet, gestas in hoc libro collegisse probant.

Jam vero ponamus in medio sententias, earumque causas, atque inspicimus an certi quidquid in hac re haberi possit. Athanasius sive auctor Synopsos ait, titulum et nomen Josue tam Hebreico exemplari, quām interpretationibus omnibus inscriptum non auctori, sed libri argumento indicando inserire: quenadmodum illi alii sacri libri Judicium, Samuelis, Regum, Ruth, Tobie, Judith titulos gerunt, non quid ab his compositi sint, qui inscribuntur, sed quod vitam præcepit, et præclariora eorum facta complectantur, quorum nomen præferunt; libri igitur inscriptio certò non demonstrat cuius auctor sit. Quod vero ex libro ipso premittit argumentum, ut Josuam auctorem libri credamus, ipsum quidem non caret verisimilitudine, non tamen persuadet: ex verbis enim illius capituli ultimo, v. 26, peti solet, ubi de Josue dictum est: *Scriptum quoque omnia verba hec in volumine legis Domini;* ex quibus non obscurè significatum quidam arbitrantur, Josuam exemplo Mosis, qui cùm factis, tum scriptis Israëlitarum rempublicam illustraverat, totam surarum rerum, temporumque historiam tradidisse literis, ad librum legis apposuisse, atque in legis exemplari prope arcum collocato ad aeternum veritatis monumen tum attinxisse.

Verum haec ejus loci interpretatio videtur latior quam causa posuere: explicari proh ea verba posunt dñe federe iterum cum Deo sanctio, cum quo ex placitu tota oratio coharet. Etenim, ut narratur ejusdem capituli initio, Josue sub exitum vita cœtum Israëlitarum in Sychem indexerat; commemoravera ita insignia in eorum Patres, et in ipsosmet collata Dei beneficia post Abraham profectionem à Mesopotamia;

rogaverat populum, vellene in divino obsequio permanere. Pollicitus quidem populus est se nunquam à Deo recessum; at Josuas vix ait forte ut promissis statuerit, minatusque est provocatores gravissimè Dei iram, omniaque sibi paratus mala, si à legis observatione descivissent. Confirmavit iterum populus datâ solemniter fide uni Domino se servitum: tum Josuas isidemmet testibus vocatis novum foedus init, præcepta et iudicia proposuit, in volumine legis Domini rem rem scriptis, et lapidem prægrandem sul querens, quæ erat in sanctuario Domini in testimoniam posuit, ne fortè Israëli Domino postea mentirentur. Annon plenus est de novo foderare, de præcepitis, de iudicis scriptis illam Josue interpretari, quām de tota histori? exteroquin et historiam totam dicamus in legi Domini volumine descriptam, quod vix in animalium nostrum inducere possumus.

Alterum firmius non est, quod capi solet ab Ecclesiastico testimonio initio capituli 49: *Fortis in bello Iesu Nave successor Mysi in prophetis, sive ut habent Graeca exemplaria in rebus propheticis, in prophetis.* Ibi, inquit, testatur Ecclesiasticus successorem esse Moysi Josuam in historiâ populi Dei, et sacris Libris scribendis. Sed in hoc quidem testimonio certiores sumus de libris Josue auctore. Ait Ecclesiasticus successisse Josuam Mosi, quia propheticum spiritum illi primum infusum, huic, eo vita functo, dono dedit Deus; non autem propheticos et divinos libros scribendi munus, quasi successionalis jure, suscepisse. Ide colligimus non ita pridem Josue librum evulgatum fuisse, in quo Ecclesiasticus auctor legerat Josue prophetarum dono insignitum. Scriptum quoque librum Josue, antequam libri Regum scriberentur, nomen prudens dubitabit: nam, cap. 16, lib. 3 Reg. v. 54, dicitur reparatore urbis Jericho Hilelem de Bethel morti primogeniti illi sui mulieratum, cum fundamenta fecit; nonnisi vero cùm portas construxit, id est, totum urbis opus absolvit: *Juxta verbum Domini, quod locutus fuerat in manu Josue filii Nun.* Septuaginta capite libri Josue, v. 25 et 26, anathematice item legimus quemcumque successore urbis Jericho restauratore: *In tempore illo impetratus Josue dicens: Maledictus vir coram Domino, qui suscitaverit et adfecerit civitatem Jericho;* in primogenito suo fundamenta illius jacit, et in nonnissimo liberorum portas quiescit. Quoniam vero hoc loco non de libri antiquitate questo proponitur, sed de auctore; id est neque Ecclesiasticus, neque libri tertii Regum testimoniunum ad hanc causam facit.

Neque tamen in contrarium tantum valet ullius loci auctoritas, aut rationis momentum, ut defendi non possunt librum à Josuâ ipso esse conscriptum: etenim que afferuntur cause, quare ad posteriorum etiam opus referi debeat, leviores profecto nobis videntur, quam ut permoveare quemquam possint. Sunt autem haec: Auctor libri Josue ultius modis dicendi longars antiquitatem rerum quaranدام significantibus, que sub Josuâ acciderunt; distat ergo multum à Josue. Sic ut fidem dictis conciliat, sèpè ait usque in presentem

diem extare monumenta quadam : quod dicens genitus non modicum temporis intervallum à rei eventu ad eisdem usque narrationem interjecisse declarat. Capite 4, v. 9, lapides duodecim ad ripam Jordanis positos iubente Iesu ex Dei mandato, quasi totidem trajectoris Israëliticis testes, dicit Scriptor adhuc ibi esse, et sunt ibi usque in presentem diem. Capite 5, v. 9; locum circumcisioñis Hebreorum, in quo Ægyptiorum opprimum Israëlitum ablatum est, *Galgal* etiam dictum, *vocatumque est nomen loci illius Galgal usque in presentem diem.*

Capite 10, v. 4, nullum diem neque ante, nec postea longiorum eo fuisse, quo sol constitutus iussi Iose, donec Israel de iniunctis suis omnino uiceceretur. *Non fuit ante, nec postea tam longa dies, obediens Deo voci hominis.* Quia sancloquendi ratio ostendit nec precedentiam, nec sequentiam seculorum lapsu id miraculi genus visum unquam fuisse : nam si vivente Iosua scripta hæc essent, quid mirum decem annorum spatio non fuisse ullam diem adeo productum ? Præterea codem capite 10, v. 15, narrato miraculo, quo sol stitti, illud fusus scriptum esse dicitur in libro *Justorum*, libro scilicet, ut moriti credunt, annalium Hebreorum, vel historiarum Iose : *Seteruntque sol, et luna, donec uiceceretur gens se de iniunctis suis.* *Nonna scriptum est in libro Justorum?* Item, capite 19, v. 27, nominatur regio *Chabul*, quam Hiramus à Salomonem datam sibi pro operâ in templi aedificatione collata cepit eo nomine per ludibrium compellare, lib. 5 Reg., cap. 9, v. 13. Tyri pariter, *Galilæa*, et Jekiel nomina, que representerunt capitibus Iose 13, 19 et 20, recentiores sunt quād ut possint nos atati convenire.

Accedit quid capite 15, à vers. 15 ad 20, pars à Calebo filio Jeptione acquisita, matrimonio Othonice filii Cenez cum Axâ filia Calebi contractum, domumque fundi irrigui superioris et inferioris à Calebo nuptie filia datum commemoratur : quia omnia viâ functo Iosua configurauit, quemadmodum ex primo capite libri *Judicium* post Iose mortem scimus coniugis. Similiter capite 19, v. 47, expeditio filiorum Dan contra urbem *Lesen*, urbis occupatio, atque impositio novi nominis ex nomine Dan eorum patris ab historicō narratur. Quis autem ignorat captiam à Danitis urbem, atque à victorie tribu denominatam, nou regente populum Iosuam, seu judicibus rempublicam Hebreorum administrantibus, ut capite 18, libri *Judicium* propè finem illustrissimis scribunt? Itaque auctor libri Iose neque Iosuam esse potest, neque illus scriptor, qui momente viat Iose, aut ejus avo floruerit. Denique Libros sacros scriptos ante Israëliticarum tribuum scissarum sub Jerobohamo retinuisse utique Samaritanū, qui libros Mosaïca legi retinuerant; atque librum Iose non nūquā habuerunt pro sacro Samaritæ : scriptus ergo non erat antequam tribus à Robohamo desciscerent.

Hæc, inquam, causa non efficiunt quod Masio, Grotio, Simonio, et primū Theodoreto atque auctori *Synopseos* visum est : sunt enim eadem ferme ac quas Spinoza et Hobbesius supra opponerebant con-

tra Pentateuchū antorem, *magis refutata.* Itaque arbitrantur il primò ea dicendi formulis usque in *presentem diem* uti non potuisse, nisi scriptore historie populi Israëlitici longè post Iose tempora, quod negamus. Coreus auctor adhibet id seribendi genus iure optimo, si potissimum aliquot anni effluxerint à rei eventu, quād ex publico monumento evenisse confirmet : quod Matthæus fecit, et Moses in *Dentonomio* cap. 10, v. 5, iniquam tabulas prop̄ arcam à se positas *huc usque ibi esse.* Porro Iose, ut alterius videtur, quorū hoc loco causam agnoscat, senior scriptis, cùm viginti quatuor, aut viginti septem annos, ut probator opinio est, popule prefuisse ; annos autem plusquam viginti, quando fluvium traxerit, lapides ad Jordanis ripam testes deposuerat, ut perpetuo constaret Israëlitis Jordanis vada siccio pede transisse : opportunum ergo fuit Iosuam scribere usque in eum diem lapidum prægrandium testimoniū miraculi memoriam confirmari.

Res etiam fuit accommodatissima meminisse nominis *Galgal* ad locum indicandum, in quo Israel circumcisionis ritum quadraginta annos in deserto intermissum renovavit, iludque nomen usque in *presentem diem* permanens dixisse, neque cā temporis diurnitate mutatum. Parī ratione credi potest non dixisse temerē Iosuam neque ante, neque postea tam longam fuisse diem, qualis fuit, cū insignem victoriā Dei populus, stante sole, cassique hostibus reportavat : quoniam ante multos annos eo præfigio Deus se Israëlitis adesse probaverat. Quoniam jure suo non decedit, qui cense verba illi *neque postea*, in quibus argumenti robur situm est, aliena manu aut Esdra, divini alterius viri sacro Iose libro inserta, cūm Iosua primū id unum scripsisset, nunquam ante diem tan longas horas fuisse productam.

Testimonium deponitum à libro *Justorum* potest et ipsam additamentum esse prop̄heit, qui manum ad recessionem libri Iose apposuerit, ut publico commentario et celeberrimo res super communem natura ordinem comprehendere majorum fidem haberet. Ceterū nihil difficilis est quād prudente judicare quinam fuerit ille *Justorum* liber, sive jam ante Iosuam existerit, sive in diebus Iosue prodierit. Hieronymus et Rabbi crediderunt librum *Justorum*, sive potius librum, *Iusti et cuius Genesim esse*, vel alterum Pentateuchi librum in quo Deus promiserat se populi gratia mirabilia quaque facturum. Hæc pars pentateuchū librum fuisse arbitratur scriptum ad mores instituendos, et animos in spem divinas op̄is erigendos, in quo diceretur fore ut, si homines in Deo spe omnen suam reposuerint, Deus vel in gravissimis periculis præstis esset, totumque nature ordinem immunitaret, retardatam etiam siderum cursu, si opus esset, quemadmodum olim suspensis utrinque mari Rubri fluebus viam in deserto fugienti populo paraverat. Masius maultus esse libros *Judeorum* annales, et publicas tabulas in templo asservatas totam Israëlitarum historiam accurate diligenterque continentis. Grotius autem putat fuisse potius canticum composi-

tum celebrando memorabili prodigo, atque ex poetica phrasu conjecturam facit : *Sol contra Gabon ne mottearis (hebreo Sile), et luna contra vallem Ailon :* cōjōne tenacis in hac sententiā persistit, quod lib. 2 Reg., cap. 1, v. 18, alter *Justorum* liber commemo-retur, cūm de cantico in funera Saulis et Jonathae agitur : amules verò libri ab Hebreis *res temporum*, *res dierum* inseriuntur; non autem *liber Justorum*, sicut *Justi et aqua*.

Quamcumque harum sententiārum quis fuerit amplius, defendere adhuc poterit historiam Iose à Jo-suāt auctore esse conscriptam, canique non esse recens summariū libri *Justorum*. Non enim dicitur cap. 10, omnia bella quae suscepit et perficit Iosuas, et quæcumque in toto Iosuam libro narratur, explicari fuisse in libro *Justorum*, sed stupendum prodigium immoti soli, et cursum non proscuti in libro *Justorum* predicari. Et quoniam darent verba quae ex *Justorum* libro profuerant esse ab annalibus publicis excepta, nihil obesset quoniam Iosuas dici posset auctor libri suu nomine inscripti, cūm et coevi auctores adhibeant testimonium actorum publicorum sui temporis, dum res singulares et mirabiles loquuntur.

Quæ dicuntur regionibus et locis multi post Iosuam inditū nomina, multo minus arguendo sunt Iosuam non scripsisse. Nunquam assentimur *Chabul* in libro Iose nominatam eamdem regionem esse quam Hiramus Tyri rex à Salomonē domi habuit. Josephus accipit distinguit utramque : alteram Hiramu datam viginti oppidi constantem, lib. 8 Antiq. Jud., cap. 2, terram *Chabelon*; alteram in libro de vita sibi vicum *Chabol* appellans. Reipsa *Chabol* in libro Iose est viciulus et villa prop̄ fines tribū Zabulon; *Chabul* verò, in lib. 5 Reg., parva regio est Tyri regno contermina. Item nomina Tyri, *Galilæa*, et vallis *Jekthel* temerē obtindunt esse temporibus Iosue recentiora; sed etiā essent posterioris atatis, facile est dicere magis cognita et usitatoria veteribus obsoletis esse.

Non possumus autem, quin consentiamus intrusos omnino in librum Iose videri duos locos capituli 15 et 19 a portione Calebo data, de filie nuptiis cum Olo-nie, deque expeditione Danitarum, quoniam post Iosuam mortem ea accidisse ex libro *Judicium* perspicuum videtur. Ita enim incipit *Judicium* liber : *Post mortem Iosue consuluerunt filii Israel Dominum;* et continuā oratione subnexum est vers. 12 : *Distingue Caleb : Qui percererit Cariath Sepher, et rastaverit eam, dabo ei Axam filiam meam uxorem.* Quoniam breviter fatae alterum scriptorem, quem Esdram dicimus, censuisse duas historias in libro Iose ad pleniorē rei expositionē adiiciendas : cūjus sententia hæc sunt argumenta.

Primo, auctor libri Iose pressim strictimque limiter atque urbes singulari tribubus constitutas describens, nunquam solet aut in historiis referendis versari, aut narrationem augere : in duabus autem locis oppositis uberior oratio est, et historia narratio. Se-

cundū, si tollas de libro Iose totam hanc et Calebi et Danitarum historiam, non modū colkerebit narrationis contextus, nec quidquam videbitur dissutum, verum etiam thūdior erit, et conjunctior sermonis series, quam intercipit potius ea digressio, atque abruptit. Tertiū, vel parum medianū illuc observatur animo, cūm Librorum sacrorum emendator Esdras, terminos filiorum Juda, et portionem Calebi in 15 capite, v. 15, nosce constitui videbat, credidisse adjungenda ad clariorem rei intelligentiam, que in libro *Judicium* de tribus Enaci filiis delatis, de Othonice et Axâ habeantur; atque iterum qua de expugnatione urbis Lesem per Danitas sub *Judicibus* contigerunt intexenda consenserit in 19 capite, v. 47 et 48, ubi sors tribū Dan consenserit. Cūm enim illi attributam Danitas portionem descripsisset et Iosuas, atqāque ipsi deinceps armis quisiverint, merito id Esdras, aut quisquis alius scriptor agiographus suppleundum duxit. Nam facta est quidem à Iosuā primū terra distributio, verum singule tribus non adierunt protinus destinatae sibi regiones possessionem; sed cognoverunt tum quos ab aliis populis armis, quam terram vi occupare debent, quæ portio in singularum ditonem cessa-foret. Ex quæ intelligitur processu temporis, multisque post Iosuam annis casos fuisse populos, atque urbes plures expugnatæ, idque re praesertim, quod primū erat definitum. Quod si hæc horum similia posteritis in Iosuam librum coniecta fuisse damus, multò magis que de morte Iose in fine postremi capitis leguntur, adjecta ipsius volumini sunt, quemadmodum adversus Mosis libros disputantibus responderemus.

Prætereo hæc de re eorum responsione, qui volunt diversi temporibus duas diversissimas urbes à Danitis expugnatas alteram Lesem sub Iosuā, alteram Laes sub *Judicibus*, et Eusebium in libello de *Loci Hebreis* à S. Hieronymo in latine sermonem tradacto observat. Prætereo et eorum opinionem, qui putant vivente Iosuā portionem Calebo datam, peremptos trii Enach; et Axam nupani traditam : hæc vero, ca. ite 4 *Judicium* repeti per anachoræcosin quandam præcharē gestorum à Iosue filio Nave. Prætereo etiam præsumuntum dici posse in libro Iose, quod sub *Judicibus* statuto tempore impletum est, ut Theodoreto placuit : malo enim superiorē responsione rem omnino expediti.

Samaritanorum religio et fides, qui solum Pentateuchū retinuerunt, non probatis ceteris libris, si quod eliceret, non modū librum Iose non esse Israëlitica secessione antiquiore argumento esset, sed et alios sacros Libros, quos tamē tamen jure nostro prius scriptos credimus, quād decem tribus desicerent. Verum à Samaritanorum instituto et religione quis unquam certò concordat solo Pentateuchū libros Salomonis atate existisse? Aliud est Iosuā voluminis exemplaria existere et circumferri : aliud verò in Canonem colligi, ut in prima parte supra notatum est. Potuerunt sanè ante defectionem Israëliticam vulgo legi, et probari etiam libri Iose, *Judicium*, aliisque

quoniam publicam et canonicanam auctoritatem solum post tribuum disjunctionem, ino vero post Esdram obtinere cooperant. Quinque poterunt et decem tribus alios libros licet ante publico iudicio susceptos aspernari; solam autem legem Mosis retinere proper scriptor dignitatem, rerumq; ab eo gestarum prastationem. Potuerunt denique, qui primū cesserant, Israelite libri Iosue dignitatem et ipsi agnoscere: Samaritani autem iis in Assyriam deportatis succedentes eundem rejecere. Nam quos abjecto Dei timore Moysiacam legem corripuisse constat, spretisque iudicis et mandatis, quo Dominus precepit filii Jacob, idolatricum cultum cum ceremoniis Mosaicis coniunctione, quidam omnes sacros Libros abiecierunt, propter Pentateuchum, quem omnino repudiarunt non poterant ob acceptum insigne beneficium liberacionis a ferorum annuntiavit vastatione, cum primū, reportato in Samaria et Cuthaeo Mosaica legis libro, ceptum est a novo populo Israelitarum Deo cultum præstari, ut supra diximus?

Concludatur ergo constare satis non posse utrum Iosua historiam suorum temporum, resque à se preclaras gestas complexus sit libro, quem nomine suo inscripserit; an verò auctor altera divina luce complectus egregia tanti Duciis facinora posteriorum memoria tradidit: unde et non sine causa multos tanquam à re non explorata asserimur colubuisse. Non est enim, ut quidam putant, par de Pentateuchi ac de libri Iosue auctor ratio: apertissima scripturae Synagoga, atque Ecclesiæ fides, constans profanorum scriptorum testimoniis, semper denique gentium omnium consensio dubitare non sinut Mosis Pentateuchum esse; pependit vero tantum ex conjecturis sui quoque libri Iosuam fuisse editorem. Id tamen omni contutu tuae nulla adeo solida argumenta pro negante parte afferri, ut illi apta responsio adhuc non possit. Evidenter si illa probanda sententia esset, ea fortasse videatur ad veritatem propiorum, quo Iosuas scriptor esse defenditur. Quis enim esse potest, in quem magis conveniret ejus libri confectio; quem Iosuas? aut cui exploratus fuisse putabimus quidquid in libro descriptum est? cuius item plus interfuisse illud opus edere, quam ejus qui auctoitate Hebraicam rempublicam regendam suscepit? Locorum certe, temporum, personarum adjuncta, rerum series, et successus satis indicio sunt antecor, quo tempore evenierunt res, scripsisse. Sed nullum iudicium interponimus, nec revocamus que diximus, nempe satius esse sustinere nos à ferendo iudicio.

Summa libri ingressio populi Dei in terram promissam; urbes expugnatae, occupatae, deleta, incensa; Victoria clarissima de hostibus open ferente Deo relate, et que enique tribus sors cedererit Iosue ductu. Iosuas Christi Domini typus fuit cum nomine, tum rebus gestis: nomen optimè redditur *Deus salvator, salvator à Deo datus*: re autem ipsa introductus Iosue populum in terram typum vere felicitatis, hostes proligavit, filios Jacob in suas quoque sedes im-

posuit, eos vehementius adstrinxit ad divinæ legis observationem, obsequentesque et volentes habuit, Hec Christum Iesum infiniti divinæ virtute fidelibus bona spiritualia præstissime liquido cognovimus, eaque cumulatius prestitorum in totius operis absolutione certo expectamus.

ARTICULUS III.

De libris Judicum et Ruth.

Liber Judicum historia est rerum, quæ ab obitu Iosue usque ad Samuelis prefecturam populo Dei acciderunt, cuius summum secundo capite habemus. Nempe Iosue viti functo, et senioribus, qui ejus consilia secuti Jacobi filios continebant, progenies nequam subsecuta est, quæ obita Dominum, atque immortalia beneficia delta patribus prolapsa est in omnem vitiorum genus, et post externos deos abiens Deum suum scelerat dereliquit. Deus indignatione commotus malam hostem stirpem tradidit, et gravissimis calamitatibus oppressit: neque tamen a se prorsis abiecit; sed identiter liberatores judices suscitatbat, qui eriperent a malis, ad officiū munus instruerent, et repuplicam administrarent. Tum rogantes veniam Israelite, populisper ad Deum conversi obtemperabant legi; atvero mox deteriores facti, quos ex animo dimiscent, pessimos mores repetebant. Ita rem pro sceleratu et peccatore vicevititudine, quomodo aut penas dabant, aut divinas benevolentias experiebantur, sacer scriptor litteris consignavat.

Erat autem qui iudicium nomine appellabantur non causarum et litiū cognitores, sed gubernatores reipublicæ ad gerendam bellū, et pacis negotia constituti; quemadmodum Atheniensium archontes, et dictatores Romanorum; atque *et* eo differebant à regibus, quod sine regio apparatu, pompa et majestate imperium nec ad filios transmitterent, neque ab hominibus acciperent. Etsi enim interdum accesseret populus liberator (sic Jephite, Jud. cap. 11, rogatus est à majoribus natu de Galad, ut sibi contra Ammonitas defensioni esset), tamen populus oblatum sibi à divinità providentia strenuum bellatorum putans quasi dono datum à Deo suscipiebat. Quare si proprii loqui velimus, vicarii Dei erant, à quo habent potestatem, quam, quoad viventer, gerchanc, circumscriptam illam quidem: nam neque novas leges condere, neque tributū imperare nisi eis erat; sed eripientes populum ē servitū leges, et religionem tenebant, animadverbant in coelestes, idolatria stirpes evellentes, divinæque consilia à sacerdotibus, aut oraculo Urim et Thummim declarata perficiunt.

Hæc de libri argumento et Judicum officio præmittenda duxi. Nunc venio ad causam que est et cum libro Ruth communis. De libris Judicum et Ruth eadem procedit questio quæ de libro Iosue tractavimus: scilicet de Scriptore inquiritur, non de libro rum divinitate. Sacros enim esse libros Judicum et Ruth Christi Ecclesia profiterit pro sacris vetus Synagoga semper suscepit, nec video quæcumque dubitare quin sacri sint, modo illos esse divinos libros assen-

tatur: sed et de horum auctore anceps est disputatio propter rei obscuritatem. Librum Judicum, ut inde exordiamur dicere, Isidorus, doctores Thalmonisti, Rabbi Moses Kimchi, Abaranel Samueli tribuant, alii Ezechie, alii Esdra. Alien Esdra librum case censem *Bellarum Domini* in libro Numerorum commemoratum auctor Synopseos vite ac mortis prophetarum, Dorotheo adscripto, putat scribas sacros in tabernaculo librum composuisse. Sunt et qui arbitrantur singulos judices gesta sua descripsisse in commentariis quos deinde Samuel vel Esdras colligerit. Ex his sententias aliæ manifestissimæ a veritate receidunt, aliae nullā certa ratione nituntur. Librum enim bellorum Domini multo vetustiorem ille solus a libro Judicum non distinguunt qui arroganter totius antiquitatis testimonium aspernatur. Singulos vero judices non reliquise scriptum, quo suorum quisque temporum res et facta sit prosecutus, sed unum totius libri scriptor esse, eadem scribendi ratio, idemque orationis tenor satis ostendunt: presertim cum secundo capite continetur totius libri veluti summarium ab uno tantum historicō premissum, qui totum iudicium historiam animo complectebatur et proponebat. Sacros autem scriptas in tabernaculo degentes operam in hujus libri confectionem contulisse si dixerimus, quid tandem ad questionis definitionem proderit, cum præterea queratur a cuius commentariis accepissent, que scribereat?

Facilius tis assentiremus qui Samuelis opus esse opinantur, si paulo quidem aperiū explicari res adeo involuta posset. Videat equidem auctorem seripisse temporum initio, quo Israëlite à regibus gubernari coepérunt: scipit enim repetit non fuisse regem in Israel, cim ea evenerunt que refert: sic cap. 17, v. 6; cap. 18, v. 1 et 51; cap. 20, v. 21: *In diebus illis non erat rex in Israel*. Quorsum autem crebra illius annotationis repetit fieret, nisi acte scriptoris regia potestas obtinuisse? Nam qui scripsisset ante constitutos reges; immo vero priusquam populus de proficiendo siti rege cogitasset, frustra clausulam eam tantoper adhibuisse: adhibuisse autem datam operā videtur, ut populus cognosceret quid inter presentem monarchicalm statum et præteritum, quando iudicium potestas erat, interesset. Verisimile est Samuelum, uncto Saüle in regem Israhelitum populi, nonne omnium præteritum rerum memoriam aboleri, que contigerant sub iudicibus, quorum numerus ipsum clauerat, et postremis vite sua an quis perstrinxisse hoc volumen monumentum perpetuum regimis olim diversi ab eo quod sub regibus jam inchoabat. Sed haec subdubitando et conjecturam faciendo dicimus, iudicis cuique relato integro ac libero sentiendi quo velit.

Illi sine ambiguitate illa non opinando, sed asurmando ponimus, librum Judicum ante Davidis tempora editum fuisse, ut propterea videatur Judeorum sententiam posse probari, qui librum ut à Samuele descripsum recipiunt. Capite enim 1, v. 21, legimus: *Jebusum autem habitatorem Hierusalem non deleve-*

rum filii Benjamin : habitavitque Jebusus cum filiis Benjamin in Hierusalem usque in praesentem diem. Porro ignorare non possumus Jebusos ab illis finibus depulso, quando David arcem Sion ingressus est, urbe primū occupata, ut lib. 2 Reg., cap. 5, v. 7 et 8, perspicue traditur: Cepit autem David arcem Sion: hoc est civitas David. Proposserat enim David in die illa premium qui percussisset Jebusum..... Itaque auctor libri Judicum antequam septem priores anni regni David in Hebron laberent, historiam texuit; ex qua saltem consequitur, regnante Saüle, aut inenime regnum Davide vixisse scriptorem, et librum de Judicibus confessisse: quod Judeorum sententiae congruit Samueli historiam adscribentium.

Rursus David in Psalmos suos quadam ex iis translatis que in libro Judicum habentur: oportet igitur scriptorem ante librum composuisse, quā David laudes Dei celebraret. Nam psalmō 67, hoc crudite carmine atque eleganti cecidi: *Deus cum egredieris in conspectu populi tu, cim pertansires in deserto, terra morta est. Etiamen eccl̄ dissiluerunt à facie Dei Sinaī, à facie Dei Israel; et psalmo 96: Montes sicut cera fluxerunt à facie Domini, à facie Domini omnis terra. Haec vero ad verbum formē de prompta sumtū ex cap. 5 Judic., v. 4 et 5, ubi cantum Debora et Barac scribuntur: Domine cuius exires de Seir, et transires per regiones Edom, terra morta est, caligine ac nubes dissiluerunt aquas. Montes fluxerunt à facie Domini, et Sinaī à facie Domini Dei Israel. Illud etiam lib. 2 Reg., cap. 11, v. 21: Quis percussit Abimelech filium Jerobal? nonne mulier misi super eum fragmen molo de muro, et interfici eum in Thebes? expressum est a libro Judicum, cap. 9, v. 55: Et ecce una mulier fragmen molo desuper jacevis illisit capitū Abimelech, et confregit cerebrum ejus.*

Quamboram Spinoza et Hobbesius, qui semper boni omnibus adversantur, faciliē refelluntur, qui, ut libro antiquitatem ex parte detrahant, conservant post decem tribuum capititatem defendunt. Inquit enim ex iis que de Danis in cap. 18 Jud., v. 50 et 51 dicuntur colligi, prefiguisse iam Israeli reges, decemque tribus in Assyriam a Salmanassare pridem traductas, cim ea scriberantur: *Posuerunt sibi sculpi, et Jonathan filium Gersan filii Moysi, ac filios ejus sacerdos in tribu Dan usque ad dieum captiuitatis sue. Mansique apud eos idolum Michael omni tempore, quo fuit dominus Dei in Silo: in diebus illis non erat rex in Israel. Sed gravi errore laburgant contentiosi disputatores. Captivitas filiorum Dan eo capite commemorata perperam putatur captivas Assirię decem tribuum. Enimvero ait sacer scriptor abductos in servitium filios Dan, antequam Israelitis, nempe toli Hebraeorum populo regem Deus præficeret, et petiissent Hebrei sibi regem constitutum: igitur ante Saulis unctionem filii Dan pressi servitute dicuntur, quanq; ne speciari quidem possimus esse Assyriacam. Bursis affirmat idolum Michael, cui divinos honores filii Dan sūt adhuc libertate fruientes, creatis et de causa sacerdotibus, prestabant, in*

eadem tribu permanisse omni tempore quo domus Dei sive arca in Silo erat deposita; atqui Dei domus à Silo abita est, quando infelix bellum contra Philistheos gerebatur, in quo et ipsa in potestatem Philistheorum devenit: ergo et eodem tempore Miche idolum in tribu Dan cum suis sacerdotibus et cultoribus desit: desit autem coli abitus inde Danis per captivitatem. Itaque captivas ex loco commemoratur, quia, tempore judicium, ultus est Deus sceleris filiorum Dan à cultu legis deflectentium.

Hinc non injuria sentimus in illato decimo octavo capite mentionem fieri captivitas in quam filii Dan diuti sunt, et plorare ex reliquis tribibus, quando, judicante populum Eli Pontifice, capta est à Philistheis arca: ablatum est siquidem tuni et Miche idolum, et nequissimi sacerdotes in servitutem additi. Tribum enim Dan falsis ditis ad Salmanassarem usque servissi, quis unquam credat? Nonne in eunte Samuele Hebreorum rempublicam filii Israel falsos deos omnes abjecerunt? ut lib. I Reg., cap. 7, v. 4, scriptum est: *Absulerunt ergo filii Israel Baalim et Astaroth, et servierunt Deo soli.* Post Samuelem verò tempore credamus pliissimum regem, et religiosissimum Davidem publicum idolatriam permisissim? Denique Jerobeam, qui decem tribus à Iuda distractis aureos vitulos colendos propositi, ut ibi populum detinaret, ne Hierosolymam adoratum pergeret, nunquid novos deos proferre cogitasset, si ibi Danites idolum Miche divinis honoribus dudum prosequentes vides? Satis enim superque idolum antea temporibus cultum rebeles tribus à divino obsequio Hierosolymis prestando retraxisset; captivas ergo illa, in qua et sculptili Miche subito Danite suis finibus deportavit, non est Assyriaca sub Salmanassare, sed alia ante Jerobeamum, ante Davidem, ante Samuelem sub Philistheis.

Imbecillus est alterum licet Theodorei testimonio confirmatum: nempa urbem Hierusalem nominari in libro Judicum, quia tamen non nisi posteriora ave potuit eo nomine appellari, quod ante vocaretur *Jebus*. Etenim commodioris explicacionis gratia immutata fuisse ab Esdrā vel altero prophetā in vetustissimis libris locorum nominis non semel fuisse sumus. Præterea certò constat antiquissimis temporibus vocata fuisse *Salem*, in qua Melchisedech rex tenebat principatum. Constat et dictam Hierusalem esse ex dubius vocibus שְׁמָן וְתַּרְמָן, sumpta priore ex nomine, quod monti sito in eodem loco imposuerat Abraham, quam ait וְתַּרְמָן וְשְׁמָן וְתַּרְמָן, Domini videt, Demius apparet. Quo autem tempore coperirent ea voces in unum nomen Hierusalem conjungi, ignoramus quidem; ut probare nequeunt adversari non fuisse urbem vivente Samuele, inquit etiam Jósua, Hierusalem dictam ab Israelitis saltum, qui etiam vicina ei loca incolerent, memores nominis quod olim Abramam loco imposuerat, poterunt iam in unum vocabulum componere ex veteribus dubiis altero Jebusis cognito, altero omnibus Abramis posteris.

Hæc diximus eidem brevibus, sed ad id quod age-

bamus non erat dicendum pluribus: nunc multò jauciora de libro Ruth dici res postulat. Spectari potest liber Ruth, et laberi cum appendix libri Judicum, tum introitus in libros Regum: cum utroque enim opere conjungitur, et pertinet ad utrumque, et quod sub Judicium imperio Elimelechum cum uxore et filiis famae in Moabitum compulerit, ac deinde Ruth Moabitoo Booz scripsit; et quod narratio desinat in genealogiam Davidis, qui Regum Iuda familiam duxit. Ob eam causam quod reipublice administratio penes Judices esset, cum factum contigit, Hebrei olim ex duobus librum unum confeuerunt, ut Hieronymus in Prologo galeato, scribit: *Subiectum Judicium librum, et in eundem compingunt Ruth, quia in diebus Judicum facta ejus narratur historia.* Quenquam Hebrei recentiores alterum ab altero librum disjungunt, et positis initio Scripturarum quinque Mosaicis libris, quinque alios, quos Meghiloth dicunt, proximo ordine subiectant Canticorum, Ruth, Threnorum, Ecclesiastis atque Estheris. Ex cæ antiqua sacrorum Librorum comparatione, factum est ut unum utriusque libri auctorem suscipiantur interpres, et perinde vel Samuelem, vel Esdram, vel scribas sacros hoc opus elaborasse existimem pro varia de auctore libri Judicum ab iis probata sententia. Verum ut nihil certi in priore hujus argumenti parte constitui possit vidimus, ita et in hac posteriori anticipes sumus.

Cum verò capite hujus libri primo dicatur historiam contingit in diebus unius iudicis, quando judices præerant, sive, ut habet Hebreum exemplar: *In diebus in quibus iudicatus judicis*, unde argumentum caput, abrogato judicium imperio historiam esse descriptam, querendum adhuc tantummodo restaret, quisnam iudex sit, quo gubernante, Ruth Booz nupserit. Verum intricatorum questione est: Rabbi Boozum à iudeo Israelis Abesane non distinguunt; ad Abesani igitur atatem factum referunt. Josephus, lib. 5, Antiq. Jud., cap. 11, Eli et Ruth sequales coramdem temporum fuisse scribit, quod famem, qui terram Iuda laborans auctor in eo libro meminit, sub Eli sacerdotio missis constitutis. Aliis Thola judice, aliis Aodo, aliis Baraco, vel Samgaro, vel Gedone, vel ejus filio Elimelechus res gesta videatur. Atvero nihil cum quidam verisimilitudine disputari de hac causa potest, nisi primum de chronologâ progenitorum Davidi constitutum sit, unde et cognitio temporis historiae pendet. Difficillimum est autem texere Davidis genealogiam, ejusque majorum atatem dijudicare. Et enim, ut brevi rei notitiam tradam, certa suppositione constat ab ingressu Hebreorum in terram Chanaan, quo ferè tempore Salomon uxorem Rahab duxit ad ortum usque Davidis, 566 annos intercessisse; iterum perspectum est omnibus in tanto an-norm spatio non modò sub finem libri Ruth, verum etiam lib. I Paralip., cap. 2, tum Matthai cap. 1, et Luce cap. 5, quatuor tantum generationes descripsi: scilicet sacrorum scriptorum omnium una sententia est: *Salomon genuit Booz, Booz genuit Obed, Obed genuit Isai seu Jesse, Jesse genuit David regem.*

Hæc porro inter se compondere magna opera est et negoti. Si enim quatuor tantum generationibus annos 366 excequeris, consequitur à singulis patrum post annum vita centesimum sicutum esse susceptum, quod habitâ ratione vita hominum ad breviores limites jam contracta, vix ac ne vix quidem sit verisimile, maximè cùm patribus in Ægypto intra annos 215 natu sint trinope; in sacrorum autem Levi familia generationes septem numerentur ab Abise eisdem atatis cum Salomonem ad Sadochum Davidi aqualem. Si verò potius, que plurimorum opinio est, silentio preferens in sacris litteris aliquis ex progenitoribus David, quippe virorum opus est divinando supplicare, qui desunt, eosque suis locis collocare. Quomodoquincunq; sit, quia nostri hiujus instituti non est questionem hanc chronologiam persequi, officio non desumus, dum in medio relinquimus.

ARTICULUS IV.

De libris Regum.

Latini omnem regum historiam à Samuels libris ductam quatuor Regum libros accepta à Græcis coram dictu mense semper incepérunt: Hebrei verò in partes officia duas divisam, alteram Samuels nominarunt, alteram Regum; ser potius Et Re Regum, sumpto nomine à verbis quibus incipiunt. Duas haec partes primum duobus voluminibus conclusas in duas alias rursus non participantes: ut deinceps à Hieronymi atate factum est ut Græcorum et Latinarum morem imitati, quatuor libros et iqv distinxerint, primū scilicet et secundū tam Samuelis quām Regum, antiquis retenis nominibus; quorum quidem alterum iudicium erat propter Samuelem auctorem, ut credebant, vel res Samuels ab initio narratas; alterum propter collectam in unum regum Iuda atque Israe- li historiam. Nos etiam de his libris habitu sermone, commodity gratia veterem Hebreorum divisionem sequi instituimus, ac si duo essent opera, de quibus disputatio fiat. Quare primum de Samuelis, tam de Regum libris questionem proponimus, in qua tamen explicandū nemo exceptet certiora quām quæ nuper in superiorib; eis afferehamus.

Thalmidus, Moses Kimchi, Isidorus, lib. Orig. 6, cap. 2, Procopius, Tostatus, Scarinus, Vathulus, et plures magno agmino interpres Samuelem ipsum magnâ saltem parte, et totas usque capit. 24, lib. 1, scriptorem esse existimant, quem deinde librum et sequentem Nathan, et Gad prophete scriptis suis pericerent atque absorberent. Hujus sententia comprobandise argumentum sumitur sive ex titulo librorum in Hebreis codicibus, sive ex libro I Paralipomenon, cap. 29, v. 29: *Gesta autem David regis p̄iora, et novissima scripta sunt in libro Samuelis videntis, et in libro Nathan prophetae, et in volumine Gad videntis.* Theodorest, Diodorus Tharsensis, Athanasius, et Gregorius magnus compendiarium historiam quendam ex prophetarum monumentis et commentariis conscriptam putant, neque abeant fateri prophetas scriptoris nomine viceare; vel saltem notam aliquam haberecent, nudi siq; incipiant dicere, quæ desinent; vel denique notam diversitatib; auctorum, aut styl dissimilitudinem internoscemus. Nihil autem horum se profit in libris quos versamus.

Quid ergo ex animi nostri sententiâ dicemus, quoniam ista non placent? Dicimus potuisse quidem à scriptis Samuels, Nathan et Gad primum et secundum librum Regum expromi: dicemus et exprom-